

PORADNIK BARDZO MŁODO KULTURALNY

**Jak założyć i prowadzić
grupę teatralną**
Przewodnik dla animatorów

KATARZYNA MARJASIEWICZ

1

WPROWADZENIE

Niniejsza publikacja jest wynikiem zebranych przeze mnie doświadczeń w pracy instruktora teatralnego. Oczywiście nie wyczerpuje ona tematyki związanej z zagadnieniem zakładania i prowadzenia zespołu teatralnego. Znalazły się w niej podstawowe treści i przykłady ćwiczeń. Z pewnością najbardziej pomocna okaże się dla tych, którzy dopiero co planują zacząć swoją przygodę z teatrem, a może i doświadczeni instruktorzy znajdą tu coś dla siebie.

Rolą każdego animatora jest pobudzanie, ożywianie społeczności lokalnych do różnych działalności. Rolą animatora teatralnego uczynienie tego na gruncie teatru. Do jego głównych zadań należy zachęcanie dzieci/młodzieży/dorosłych do udziału w zajęciach teatralnych, stworzenie warunków do podjęcia takiej aktywności, stałe dodawanie uczestnikom odwagi do działania, udzielanie wsparcia w pracy nad sobą, motywowanie do dalszego rozwoju poszczególnych członków zespołu oraz grupy.

Każdy, kto chce zajmować się animacją teatralną najczęściej chce pełnić rolę/wykonywać zawód tzw. instruktora teatralnego, a co za tym idzie założyć zespół teatralny.

Chcąc to zrobić, należy zadać sobie kilka podstawowych pytań:

- » Z kim chcemy pracować?
- » Gdzie będziemy prowadzić nasze zajęcia?
- » Jak pozyskamy uczestników naszej grupy?
- » Co będziemy na tych zajęciach robić?
- » Jakie dodatkowe działania w związku z prowadzoną grupą będziemy podejmować?

Odbiorca zajęć teatralnych

Jeśli chcemy powołać do życia stale działający zespół teatralny, ofertę naszych zajęć musimy skierować do konkretnej grupy wiekowej. Inne metody będziemy bowiem wykorzystywać w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym, wczesno – szkolnym, młodzieżą, dorosłymi czy seniorami. W odmienny sposób będziemy pracować z grupami teatralnymi skupiającymi osoby niepełnosprawne, czy przedstawiciele różnych pokoleń. Sytuacją najbardziej komfortową pod tym względem dla instruktora i grupy jest skupienie w niej osób w podobnym wieku. Pozwoli to łatwiej dobrać ćwiczenia warsztatowe oraz repertuar, który zostanie wystawiony na scenie.

Miejsce do prowadzenia zajęć grupy teatralnej

Teatr możemy prowadzić praktycznie wszędzie. Począwszy od małego pokoju w mieszkaniu, podwórka przed domem, a skończywszy na pięknej, profesjonalnie wyposażonej sali widowiskowej.

Oczywiście wszystko zależy od naszych możliwości, celów, wielkości grupy, tego czy teatr funkcjonuje samodzielnie, czy jest grupą działającą pod skrzydłami jakiejś placówki. Jeżeli zespołowi patronuje jakaś

instytucja (a to sytuacja najczęstsza), to naturalnie zespół działa w jej przestrzeniach. Liczne teatry zawiązują się w szkołach, przedszkolach, ośrodkach kultury, wiejskich świetlicach, warsztatach terapii zajęciowej. Jeśli mowa o przestrzeni, w której prowadzone są próby, to jeśli nie jest ona przystosowana do prowadzenia zajęć teatralnych, powinniśmy poczynić kroki, w kierunku adaptacji jej do tego celu.

Z mojego doświadczenia wynika, iż bardzo dużą rolę w tym zakresie odgrywa zapewnienie odpowiedniego oświetlenia scenicznego. Uczestnicy zajęć zupełnie inaczej pracują, są lepiej skupieni i wykazują większą pewność siebie przy tzw. oświetleniu teatralnym niż przy tzw. świetle roboczym. Jeżeli nie mamy profesjonalnego oświetlenia teatralnego, warto zaopatrzyć się choćby w dwa odpowiednie reflektory. Jeżeli jest to możliwe warto zorganizować sobie kulisy teatralne

za pomocą zastawek lub kotar zawieszonych na linkach. Można to zrobić nawet w szkolnej klasie, czy przedszkolnej sali. Tak zaaranżowana przestrzeń już znacznie poprawi nasze warunki pracy.

Pozyskiwanie uczestników

W dzisiejszych czasach pozyskanie uczestników zajęć grupy teatralnej wcale nie wydaje się takie łatwe. Obecnie dzieci i młodzież obłożona ogromem obowiązków szkolnych, zajęć pozalekcyjnych co raz trudniej znajduje czas na rozwijanie swoich pasji i zainteresowań. Zajęcia artystyczne często rywalizują ze sposobem spędzania wolnego czasu w wirtualnym świecie i niestety często ten wyścig przegrywają. Jak zatem zachęcić uczestników do udziału w zajęciach teatralnych?

Oczywiście pierwszym sposobem o jakim myślimy jest **reklama w internecie**, na stronie internetowej czy Facebooku. Warto tu zaprezentować siebie – instruktora w krótkim materiale filmowym lub zdjęciowym. Warto powiedzieć kilka słów o sobie, swoim wykształceniu, doświadczeniu i planach pracy z grupą, a także pokazać jak pracujemy i do czego nasza praca będzie zmierzać. Jednak najlepszym sposobem na „reklamę” jest **przeprowadzenie zajęć pokazowych**. Można zaproponować przeprowadzenie ich w przedszkolach, szkołach, czy zaprosić całe klasy na takie wstępne warsztaty do ośrodka kultury. Osoby, które uczestniczą w takim przedsięwzięciu od razu mają możliwość poznania bliżej instruktora, jego osobowości, metod pracy, specyfiki zajęć. Taki rodzaj promocji jest zdecydowanie najbardziej skuteczny.

Częstą praktyką, by przyciągnąć nowych członków do grup, które mają już jakiś sceniczny dorobek jest **pokazywanie efektów twórczości (najczęściej spektakli teatralnych)** rówieśnikom aktorów. Gdy mają oni możliwość zobaczenia, do czego zmierza taka praca, a także zobaczenia walorów artystycznych takiego widowiska, jak również dobrej energii grupy, są nierzadko chętni do niej dołączyć.

Tym, co może przyciągnąć potencjalnych uczestników do grup już działających jest też **przybliżanie historii, dorobku i osiągnięć grupy**, a mówiąc wprost **chwalenie się swoimi sukcesami**. Przygotowując informację do publikacji w internecie warto wymienić nagrody jakie

zdobył teatr, festiwale w których uczestniczył, instytucje, osoby z którymi współpracował. Konieczne jest napisanie również kilku słów o formach teatralnych stosowanych przez grupę. Wszak działają zarówno teatry typowo dramatyczne, lalkowe, teatry tańca, ruchu, poezji, cieni i nie tylko. Każdy potencjalny uczestnik musi wiedzieć z jakim rodzajem sztuki teatralnej będzie miał ewentualnie do czynienia.

Najtrudniejsze zadanie stoi przed osobami, które chcą prowadzić grupy teatralne złożone z osób dorosłych. Najlepszy efekt daje tu wykorzystanie już istniejącego potencjału, czyli stworzenie zespołu na bazie już współdziałającej na jakimś polu społeczności. Można zachęcić do teatralnej aktywności osoby skupione wokół Uniwersytetów Trzeciego Wieku, kół seniora, kół gospodyń wiejskich, nauczycieli, którzy będą mogli wykorzystać materiały z zajęć na prowadzonych lekcjach.

Tematyka i cel zajęć

Zakładając grupę teatralną musimy wiedzieć w jakim celu to robimy. Czy chcemy, by nasza grupa była grupą wyłącznie warsztatową, czy może po przejściu przez szereg teatralnych ćwiczeń, chcemy stworzyć z nią spektakl teatralny? Czy chcemy mieć grupę działającą lokalnie i prezentować efekty swojej twórczości w najbliższym środowisku, czy może taką, która wypłynie na szerokie wody i będzie wyjeżdżać z naszymi sztukami na teatralne przeglądy i festiwale? Prezentować je w innych ośrodkach poza naszą siedzibą? A być może będziemy prowadzić grupę w warsztatach terapii zajęciowej, ośrodka psychologicznym, opiekuńczo – wychowawczym itp. i wówczas przede wszystkim naszym celem będzie terapia poprzez teatr? Wszystko to zależy od nas i nierzadko od możliwości finansowych. Ważne, by nasze cele przedstawić członkom grupy.

Znacznie łatwiej jest utrzymać i rozwijać grupę proponując obok zajęć warsztatowych realizację spektaklu. Jest to dodatkowa motywacja do pracy, wzmacnianie więzi w zespole, a także satysfakcja po przygotowaniu i prezentacji widowiska. Dla dzieci i młodzieży istotne są też wyjazdy na przeglądy i festiwale teatralne. To właśnie wtedy dochodzi do najsilniejszej integracji zespołu i lepszego wzajemnego poznania jego członków, co w pracy teatralnej ma kluczowe znaczenie. Zatem jeśli mamy taką możliwość oprócz prowadzenia warsztatów, przygotowujemy również spektakle i prezentujemy je szerszej publiczności, nie tylko w lokalnym środowisku.

Wykorzystajmy potencjał naszej grupy

Jeśli grupa działa kilka lat, ma już świetny warsztat, starajmy się wykorzystać na różne sposoby jej potencjał. Pomysłów może tu być naprawdę mnóstwo. Mając już oswojonych ze sceną aktorów, którzy mają już za sobą ogrom ćwiczeń emisyjnych i dykcyjnych, śmiało możemy angażować ich jako konferansjerów do prowadzenia wydarzeń kulturalnych, odbywających się w ich placówkach macierzystych.

Ponadto uczestników naszych zajęć śmiało możemy angażować jako wolontariuszy do organizacji i realizacji wydarzeń kulturalnych.

Jeśli grupa działa prężnie, jest rozpoznawalna w środowisku, ma już szereg kontaktów, warto pomyśleć nad stworzeniem własnego festiwalu/przełądu teatralnego, który może mieć zarówno charakter spotkania, jak również konkursu.

Możemy również stwarzać sytuacje do wymiany młodzieży teatralnej, organizując wspólne tematyczne warsztaty dla kilku grup. Kolejnym krokiem może być tworzenie widowisk poświęconych historii miejsca działania teatru, których celem będzie pielęgnowanie własnej tożsamości, upamiętnianie lokalnych bohaterów historii, czy wydarzeń.

Można również pokusić się o tworzenie własnych filmów z grupą, tworzenie widowisk okolicznościowych, angażujących również inne środowiska teatralne z naszego terenu. Przykładem mogą być widowiska muzyczne, czy jasełka.

W okresie wakacyjnym możemy także organizować biwaki, czy obozy teatralne, na których uczestnicy jeszcze bardziej będą mogli podszkolić swój teatralny warsztat.

Warto również angażować członków naszych grup w promocję swojej twórczości. Młodzi ludzie świetnie odnajdują się w tworzeniu filmików, czy prowadzeniu profili na Facebooku.

Dzięki temu, że będziemy angażować naszych członków zespołu nie tylko w prowadzone na co dzień warsztaty i przygotowywanie spektakli, ale również inne działania, damy im możliwość jeszcze większego rozwoju, zdobywania nowych doświadczeń i kompetencji.

3

JAK PROWADZIĆ GRUPĘ TEATRALNĄ

ETAP I – INTEGRACJA

Pierwszym zadaniem instruktora teatralnego jest zintegrowanie powołanego przez niego zespołu. Ćwiczeń integracyjnych, które warto wykorzystać w pracy z grupą teatralną jest naprawdę wiele. Rolą takich ćwiczeń jest poznanie się uczestników nawzajem, stworzenie warunków do tego, by dobrze czuli się w swoim towarzystwie, przynajmniej w jakimś stopniu otworzyli się i rozpoczęli proces przezwycięzania swojej nieśmiałości. Poniżej przedstawiam kilka ćwiczeń, które stosuję podczas tego etapu pracy.

Zabawy integracyjne

„Kto jest po drugiej stronie?” – zabawa na poznawanie imion

Rekwizyty: tkanina lub koc

Dzielimy dzieci na dwie grupy. Dwie osoby trzymają naprężony koc lub tkaninę (nieprześwitującą). Dzieci z obu grup siedzą w odległości około 3 kroków od tkaniny. Prosimy wskazując palcem o podejście blisko tkaniny dwie osoby z każdej grupy. Na nasz znak tkanina jest opuszczana. Zadaniem obu wskazanych osób jest podanie imienia

osoby, która znajduje się po drugiej stronie. Ten kto zrobi to jako drugi, pomyli się lub w ogóle nie poda imienia, przechodzi na stronę drużyny przeciwnej. W kolejnych rundach wyznaczamy kolejnych uczestników „zgadywanki”. Wygrywa ta drużyna, w której na koniec zabawy znajdzie się więcej osób.

„Ten kto lubi, ten kto ma...” – czyli dowiedzmy się czegoś o sobie

Rekwizyty: krzesło dla każdego uczestnika zabawy oprócz osoby, która będzie stała w środku koła

Jedna osoba wchodzi do środka koła. Wypowiada zdanie rozpoczynające się słowami „Ten kto lubi ...” i dodaje swoje zakończenie, np. ... zimę. Po wypowiedzeniu całego zdania, zmieniają miejsce na krzesłach, wszyscy którzy się z tym zdaniem identyfikują. Osoba, która zdanie wypowiadała szuka sobie nowego miejsca. Kto zostaje bez

niego, wypowiada kolejne zdanie, dodając swoje zakończenie. Możemy zamiennie stosować zdania typu: „Ten kto nie lubi...”, „Wszyscy ci, którzy...”

„Kelner” – zabawa na pamięć i refleks

Rekwizyty: krzesło dla każdego uczestnika zabawy oprócz osoby, która będzie stała w środku koła, zwinięta w rulon kartka papieru

Jedna osoba wchodzi do środka koła i jest tzw. kelnerem. Pozostali siedzą dokoła na krzesłach, każdy w odległości około 2 kroków od niego. Wszystkie osoby z koła wybierają sobie nazwę jakiejś potrawy i głośno wymawiają ją na forum. Trzeba zapamiętać podane słowa. Kelner trzyma w ręku zwiniętą w rulon kartkę papieru i również wypowiada na głos nazwę wybranej przez siebie potrawy. Rozpoczynamy zabawę. Kelner wypowiada nazwę potrawy, jednej z osób siedzącej w kole. Osoba ta musi wypowiedzieć potrawę innej osoby, mówi np. kotlet. Osoba, której potrawą jest kotlet musi wypowiedzieć kolejną, np. jeśli ktoś z siedzących wybrał sobie pizzę, mówi przykładowo pizza. Jeżeli wywołana osoba, nie zdąży wypowiedzieć szybko nazwy potrawy koleżanki lub kolegi, kelner ma prawo dotknąć ją w głowę zwiniętą kartką papieru. Jeśli zrobi to zanim padnie nazwa potrawy, osoba dotknięta zwiniętą w rulon kartką, wchodzi do środka. Ważne, że nie można wymawiać potrawy przypisanej do kelnera oraz wymówić potrawy osoby, która nas właśnie wywołała. Osoba, która w ten sposób skusi, również przegrywa i przejmuje rolę kelnera, wchodząc do środka koła. Kelner nie może też dotknąć kartką pierwszej osoby, którą sam wywołuje. Przez długi czas nazwy potraw pozostają niezmiennie. Potem można je zmienić na owoce, warzywa, nazwy samochodów itp.

Zabawy na koncentrację

Aby skupić zespół, wyciszyć, warto stosować zabawy koncentrujące uwagę. Ulubioną zabawą uczestników moich zajęć jest zdecydowanie tzw. „Eliminator”.

„Eliminator”

Każdy uczestnik zabawy ma zamknięte oczy. Jeśli mamy taką możliwość możemy całkowicie zaciemnić pomieszczenie, tak by wyeliminować potencjalnych „podglądaczy”. Zabawę rozpoczynamy od tego, że polecamy rozstawić się uczestnikom po całej sali. Następnie mają oni zamknąć oczy. Dotykamy jedną osobę w ramię, wyznaczając w ten sposób eliminatora. Mówimy słowo: start. Wtedy wszyscy uczestnicy zaczynają się poruszać, nie wolno im od tej pory stać w miejscu. Muszą to robić bezszelestnie. Jeżeli wpadną na siebie dwie osoby, z których żadna nie jest eliminatorem, podają sobie dłonie i przyklepują sobie po jeden raz. Jeśli ktoś eliminatora, on klaszcze dwa razy, ale zawsze jako drugi z pary. Nie można unikać klaśnień, jeśli już się na kogoś wpadnie. Wygrywa osoba, która jako ostatnia spotka się z eliminatorem.

Wariantem tej zabawy jest opcja z zastosowaniem mrugania. Osoby chodzą mijając się, a eliminator (w tej wersji zabawy zwany często bazyliaszkiem) mruga w stronę swojej ofiary, która odlicza w myśli do czterech i pada na podłogę. Znowu wygrywa osoba, która najdłużej uniknie wyeliminowania.

„Abecadło”

Ustawiamy uczestników w rzędzie. Każdemu przypisujemy kilka liter alfabetu. Wymawiamy głośno jakiś wyraz. Od tej pory gra polega na klaszaniu. Nie posługujemy się słowami. Prowadzący wywołuje kolejne litery wypowiedzianego wcześniej wyrazu poprzez klaśnięcie. Osoba, która ma przyporządkowaną daną literę, powinna odklasnąć prowadzącemu. Na koniec wyrazu wszyscy uczestnicy klaszczą dwa razy. W trudniejszej wersji „wyklaskiwać” możemy całe zdania. Na końcu zdania również wszyscy klaszczą dwa razy.

„Ninja”

Uczestnicy stoją w kole. Osoba, która jest ninją, podnosi nad głowę złożone ręce do góry i krzyczy: *ha* opuszczając jednocześnie ręce

w dół i kierując je w stronę jednej z osób z koła. Wówczas wybrana osoba podnosi ręce nad głowę krzyżując jednocześnie *he*, potem dwie osoby, które stoją obok osoby która właśnie przed chwilą zawołała *he*, splatają ręce, wykonują ruch, tak jakby cięli mieczem osobę, która krzyknęła *ho* i krzyżują *he*. Następnie ta, która krzyknęła *he*, podnosi nad głowę złożone ręce do góry i krzyży: *ha* opuszczając jednocześnie ręce w dół i kierując je w stronę jednej z osób z koła. Kto się w czymkolwiek pomyli, odpada.

ETAP II –ZAJĘCIA WARSZTATOWE

Jeżeli udało już nam się zintegrować zespół, możemy powoli przechodzić do realizacji ćwiczeń warsztatowych. Wśród nich jeśli myślimy o prowadzeniu typowego teatru dramatycznego powinny znaleźć się ćwiczenia z zakresu emisji głosu, kultury żywego słowa, ćwiczenia wyrażania emocji, mimiki twarzy, improwizacji scenicznej, ćwiczenia ruchowe, taneczne, rytmiczne, wokalne, na rozwijanie wyobraźni. Uczestnicy powinni też wykonywać elementarne zadania aktorskie oraz tworzyć sceny dialogowe. Poniżej podam kilka przykładów, które można wykorzystać w codziennej pracy:

Ćwiczenia dykcyjne

Ponieważ ćwiczeń dykcyjnych jest naprawdę dużo. Podam dosłownie kilka przykładowych stosowanych przy rozgrzewce:

- » masowanie okolic ust,
- » przesuwanie zamkniętych warg na prawo, na lewo,
- » wykonywanie kółeczek przy zamkniętych i otwartych wargach,
- » układanie naprzemiennie warg w uśmiech i dzióbek,
- » cmokanie,
- » opuszczanie delikatne szczęki na dół i z dociśnięciem,
- » wyciąganie języka na brodę i kierowanie go do nosa,
- » oblizywanie warg i zębów,
- » sięganie językiem do prawego i lewego policzka,
- » kląskanie językiem,

- » nadymanie policzków i wypuszczanie z nich powietrza,
- » wyraziste wymawianie samogłosek i połączeń samogłoskowych: aou, aei, aoy, aoe, itp.
- » wypowiedanie sylab: bab, beb, bib, bob, bub (w kolejnych wariantach zamieniamy spółgłoskę b na inną)
- » wypowiedanie trudnych dykcyjnie zdań np.:

A czy tata to czyta cytaty Tacyta?

Szare skrzypce strzaskał mistrz.

No to cóż że ze Szwecji.

Nie pieprz Pietrze wieprza pieprzem.

Jola lojalna, jola nielojalna.

Król kółowej tarantulę włożył czule pod koszulę. itp.

Doskonałym ćwiczeniem dykcyjnym jest wypowiadanie cały czas tej samej samogłoski w jakimś zdaniu. Ja stosuję takie: *Hanko modrokoka, nie wysiaduj u potoka!* Jeśli wstawimy tam przykładowo samogłoskę *a* to będzie ono brzmiało: *Hanka madraka na wasadaj a pataka.*

Jeśli ktoś chce znaleźć dużo więcej ćwiczeń, odsyłam do dostępnej na rynku literatury poświęconej temu zagadnieniu.

Najczęstsze błędy ortofoniczne

Bardzo mało jest osób nie popełniających praktycznie żadnych błędów dykcyjnych. Wśród błędów ortofonicznych jest natomiast sporo takich, które pojawiają się u naprawdę wielu osób. Najczęstsze nich to:

- » wymawianie wygłosowego *ę* z hipernosowością (najlepiej wypowiadać jako *e* lub z lekką nosowością),
- » wymawianie wygłosowego *ą* jako *oł*, *om*, *o* (powinno być wypowiadane jako *ą*),
- » błędne wypowiadanie zbitek spółgłoskowych na granicy wyrazów (jeżeli obok siebie na granicy wyrazów znajdują się dwie takie same spółgłoski jak np. w zestawieniu *snop prosa*, *smak kiszonki*, powinna być wypowiedziane obie głoski, z czego wzmocniona powinna być ta, która kończy pierwszy wyraz)
- » nie wymawianie ostatnich głosek w wyrazach kończących się na dwie spółgłoski np. *litr*, *cyfr*, *nikt*, *baśń*, itp.
- » twarda wymowa głoski *ń* w środku wyrazu lub na granicy wyrazów (np. *dzień dobry* zamiast *dzień dobry*, *kaczenie* zamiast *kaczeńce*, itp.).

Osoby zainteresowane zachęcam do zgłębiania zasad polskiej ortofonii.

Ćwiczenia oddechowe

„Wrony bez ogona”

Doskonałym i lubianym przez uczestników zajęć teatralnych ćwiczeniem oddechowym jest tzw. liczenie wron. Polega ono na nabraniu powietrza przeponą i „liczeniu wron”, czyli: *Pierwsza wrona bez*

ogona, druga wrona bez ogona... i tak aż do momentu, aż skończy się powietrze, którego w trakcie nie można dobierać. Dzieci bardzo lubią rywalizować ze sobą w tej materii.

Czytanie na jednym wydechu fragmentu tekstu

Dajemy dzieciom dowolny fragment tekstu do przeczytania. Sprawdzamy jak długi kawałek uda im się przeczytać na jednym wydechu. Tutaj też dzieci chętnie ze sobą rywalizują.

Bieganie wokół krzesłek

Dobieramy dzieci w pary. Rozstawiamy naprzeciwko siebie dwa krzesła. Jedno dziecko z pary nabiera powietrze i jak najdłużej wymawia

wybraną przez nas samogłoskę. Drugie dziecko w tym czasie obiega krzeselka, liczymy ile kółeczek uda mu się zrobić. To także lubiana przez dzieci zabawa.

Ćwiczenia na wyrażanie emocji

W pracy teatralnej bardzo ważne jest nauczenie uczestników przekazywania emocji. Dzieciom i młodzieży dość łatwo jest pokazać radość, ale już znacznie trudniej strach, czy smutek. Wówczas bardzo często zaczyna się wkradać nie chciany przez nas w tym momencie na twarzy aktora uśmiech. Warto dodać, iż ćwiczenia na emocje dużo łatwiej wykonuje się w grupie, która już się dobrze zna, w nowej grupie często nie jest to łatwe.

„Krzesełka emocji”

Ustawiamy na środku sceny 4 krzesła. Każdemu z nich nadajemy nazwę emocji np. radość, smutek, zdziwienie, strach. Wybieramy cztery osoby, które mają zasiąść na wybranym przez siebie krześle. Po tym jak to zrobią, mają starać się wyrazić emocję, która została mu przypisane. Nie mogą jednak używać słów, mogą wydawać dźwięki, np. odgłosy śmiechu, czy szlochu. Na nasze klaśnięcie uczestnicy zatrzymują się w tzw. „klatce stop” i zmieniają miejsce, prezentując po chwili inną emocję. Dbamy o to, by każdy zaprezentował każdą z nich.

Wyraz, zdanie wypowiedane w emocjach

Ustawiamy uczestników w kole i prezentujemy zdanie, które mają wypowiedzieć z taką samą jak my emocją, np. *Za górą stoi pingwin*. Uczestnicy przekazują sobie to zdanie, mówiąc kolejno jeden do drugiego. Potem polecamy, by wybrane dziecko powiedziało to samo zdanie z inną wybraną przez siebie emocją. I znów dzieci przekazują to zdanie, jeden drugiemu. To samo ćwiczenie możemy wykonywać również na pojedynczych wyrazach. Wariantem tego ćwiczenia jest wypowiadanie tych wyrazów i zdań, tak by widać również było gradację emocji.

Ćwiczenia ruchowe

„Idziemy przez...”

Do tego ćwiczenia możemy użyć ilustracji muzycznej. Polecamy uczestnikom, by zaczęli iść za nami w kole. Na początku idziemy w sposób neutralny, a później mówimy uczestnikom, że będziemy przechodzić przez różne miejsca. Będą musieli dostosować swój sposób chodzenia do przestrzeni, w której się znajdują. I tak możemy snuć opowieść typu: *Teraz idziecie przez pustynię, na której jest gorący piasek, ...a teraz po zimnym lodzie, ...przedzieracie się przez gęsty las, ...przechodzicie przez zimny strumień, itp.*

„Zwierzątka”

Do tego ćwiczenia możemy użyć np. tamburyna lub bębna. Kiedy będziemy grać na instrumencie, uczestnicy będą się poruszać, tak jak zwierzęta, które w danym momencie wymienimy. Kiedy dźwięki muzyki umilkną, uczestnicy zastygają w bezruchu. Polecamy naszym aktorom poruszać się choćby jak psy, koty, konie, małpy, kury, itp.

„Chodzę jak...”

Podobnie jak w przypadku ćwiczenia zwierzątka możemy użyć instrumentu. Tym razem zamiast nazw zwierząt wymieniamy nazwy postaci, które powinny się w odpowiedni sposób poruszać. Wśród nich może się znaleźć: król, złodziej, wróżka, koszykarz, atleta, staruszka itp.

„Pantomima”

Z uczestnikami możemy wykonywać również ćwiczenia pantomimiczne, polecając choćby markowanie przeciągania liny, wspinania po drabinie, zakręcania i ustawiania słoików na półkach, mycia zębów, wyszywania, robienia makijażu, itp. Zadania te członkowie grupy wykonują bez użycia rekwizytów.

Ćwiczenia na wyobraźnię

„Co robisz? Kim jesteś”

Uczestnicy tańczą lub wykonują inne dowolne ruchy w rytm puszczonej muzyki. Gdy ona milknie, zastygają w klatce stop. Prowadzący podchodzi wówczas do wybranej osoby i zadaje różne pytania typu: Co robisz? Gdzie się znajdujesz? Z kim tu jesteś? Jak jesteś ubrany? itp. Zadaniem osoby pytanej jest wymyślanie odpowiedzi „tu i teraz” i nawiązywanie do przybranej pozycji ciała.

Zmiana znaczenia obrazu

Polecamy, by jedna z osób weszła na scenę i przyjęła jakąś pozę. Reszta grupy ma zinterpretować, jaką sytuację stara się ona przedstawić. Następnie chętna osoba dołącza do tej stojącej na scenie i przyjmuje taką pozę, by zmienić znaczenie widzianego obrazu. Znowu uczestnicy go interpretują i wchodzi kolejna osoba. Maksymalna ilość aktorów na scenie to cztery osoby. Po tym jak komplet osób jest już na scenie, możemy wymieniać jedną z nich. Trzeba pamiętać, że obraz ma mieć zawsze znaczenie całościowe. Gramy dotąd, aż wyczerpią się pomysły.

Ćwiczenia improwizacyjne

Improwizacja to coraz bardziej popularna i lubiana przez uczestników forma teatralna. Osobiście bardzo chętnie wykorzystuję ją jako metodę pracy nad scenariuszem. Moim grupom teatralnym najbardziej przypadły do gustu gry improwizacyjne „Swich” i „Specjalista”.

„Swich”

Prosimy na scenę dwie osoby. Grupa wybiera im miejsce akcji. Uczestnicy improwizacji zaczynają grać wymyślone przez siebie postaci, tocząc między sobą dialog. Następnie, gdy ktoś z pozostałych uczestników ma pomysł, jak zmienić miejsce akcji i jak zastąpić jednego z aktorów

krzyczy *swich*, dotyka w ramię tą osobę, którą chce podmienić i przyjmuje jego pozę. Zaczyna dialog z osobą, która pozostała na scenie, ale zupełnie zmienia miejsce akcji i role osób w scenie.

„Specjalista”

Jedna osoba z zespołu opuszcza na chwilę salę. W tym czasie grupa wymyśla jej nazwę zawodu, który nie istnieje, może to być np. dziurkacz serów, czy tester gum do żucia. Po powrocie osoby do sali jest ona przez prowadzącego przedstawiana jako wysokiej klasy specjalista. Widownia wciela się w rolę dziennikarzy, zadających pytania. Powinni

się oni przedstawić i podać nazwę medium, dla którego pracują, tak by jego nazwa lub ich imię i nazwisko kojarzyło się nieco z tą profesją. Ważne jest, by zadając pytania dziennikarze nie używali słów zawartych w nazwie specjalisty. Czyli gdyby był to *dziurkacz serów*, nie mogą oni zadawać pytań typu: *Czy woli pan dziurkować ciemno, czy jasno żółte? Czy są gatunki serów białych, w których pan to robi?* Zadaniem specjalisty jest z fantazją odpowiadać na zadawane pytania, a na koniec spróbować odgadnąć jaką profesję wykonuje.

Elementarne zadania aktorskie

„Zwierzątka”

To jedna z propozycji odegrania sceny indywidualnej. Każdemu aktorowi przydzielamy rolę jakiegoś zwierzątka. Uczestnicy mają odegrać sceny, w których opowiedzą historię, która mogła im się wydarzyć, a także oddać ciałem ruchy danego osobnika. Ważne, by przygotowane etiudy miały wstęp, rozwinięcie i zakończenie.

„Charakterystyczne postaci”

Przyporządkowujemy każdej osobie postać jaką ma zagrać, może to być kapryśny reżyser, przestraszona bileterka, wesoła presenterka pogody, krzykliwy szewc, itp. Dodatkowo możemy dookreślić, co zdarzyło się danej postaci. Znowu ważne jest to, by etiuda miała swój wstęp, rozwinięcie i zakończenie.

Grupowe etiudy teatralne

„Przyjęcie urodzinowe”

Jedną z form etiud są te przygotowywane bez użycia słów. Te można zastępować samogłoskami. Dzięki temu prezentowane scenki z pewnością nie będą „przegadane”. Jednym z tematów jakimi możemy zadać jest odegranie przez grupę przyjęcia urodzinowego.

Podobnym do opisanego wyżej ćwiczenia, jest przygotowanie etiud, których akcja będzie się działa w określonym przez nas miejscu. Może to być ring bokierski, poczekalnia u dentysty, czy sala kinowa. Ważne, by twórcy wszystkich scenek posługiwali się tym samym, wskazanym przez instruktora tekstem poetyckim.

ETAP III – TWORZENIE SPEKTAKLU TEATRALNEGO

Kiedy już przebrniemy z naszą grupą przez etap ćwiczeń warsztatowych, warto zabrać się za wspólne przygotowywanie widowiska teatralnego. Po pierwsze należy zadać sobie wówczas kilka pytań: Kto będzie odbiorcą naszego spektaklu? Jaki będzie temat przedstawienia? Jaką będzie cel jego prezentacji? Jak już odpowiemy sobie na te pytania, możemy zastanowić się nad formą naszego przedstawienia.

Rodzaj/forma spektaklu

Możemy wybrać typowy teatr dramatyczny, ale też musical czy pantomimę, żywy plan, albo połączenie go np. z teatrem lalek. Możemy także wplatać do spektakli elementy teatru ruchu czy tańca, teatru improwizacji. A może postawimy na czystą formę i zrobimy spektakl wyłącznie ruchowy czy plastyczny? Mamy tu mnóstwo dróg do wyboru. To jakiej dokonamy decyzji pociągnie za sobą nasze dalsze decyzje, co do realizacji widowiska.

W dalszej części mój opis pracy nad spektaklem dotyczyć będzie teatru typowo dramatycznego.

Scenariusz przedstawienia

Etap tworzenia scenariusza to etap dla mnie najważniejszy. Od scenariusza zależy bardzo wiele. Nawet najlepsza grupa teatralna nie zrealizuje bowiem dobrego spektaklu na podstawie kiepskiego tekstu.

Sytuacją najbardziej pożądaną jest pisanie scenariuszy autorskich przy udziale członków grupy. Wybierając taką drogę, możemy mieć wpływ dosłownie na każdy element naszego widowiska, począwszy od ilości postaci, scen, a na scenografii skończywszy. Pisząc taką sztukę możemy wykorzystać naturalne predyspozycje członków zespołu, ich możliwości i uzdolnienia. Mamy muzyka – stwórzmy dla niego postać, którą będzie grać na instrumencie, mamy kogoś kto pięknie śpiewa – wplećmy piosenki do spektaklu, itp. Czerpmy pełnymi garściami z naszych podopiecznych. Rozmawiajmy, o tym o czym chcielibyśmy napisać scenariusz. Wykorzystujmy metodę improwizacji tworząc teksty. Zróbmy burzę mózgów, wypiszmy nazwy ciekawych rekwizytów, miejsc akcji, postaci. Może to da początek naszemu nowemu scenariuszowi?

Jeśli nie jesteśmy w stanie sami go stworzyć, przygotujmy go w oparciu o literaturę. Możemy dokonywać adaptacji prozy, tekstów dramatycznych, czy kompilacji liryków. Ważne, by tekst pasował do grupy, do jej możliwości i predyspozycji. Jeżeli mamy potencjał komediowy, zróbmy coś „na śmieszenie”, jeśli lepiej czujemy się w spektaklach mówiących o poważnych problemach, szukajmy w tym kierunku.

Wybierając materiał do pracy, zwróćmy również uwagę w jakim wieku są członkowie naszej grupy. Nie wybierajmy tekstu zbyt mało dojrzałego i też takiego, który jest zbyt poważny wzięwszy pod uwagę wiek naszych podopiecznych. Najlepiej byłoby gdyby tekst, problem naszej sztuki, w jakimś stopniu ich dotyczył lub tego co dzieje się w ich pobliżu. Znacznie łatwiej będzie nam potem stwarzać teatralny świat. Jeśli chcemy skorzystać z gotowych utworów, polecam sięgnąć np. do wydawanych przez Centrum Sztuki Dziecka w Poznaniu „Nowych sztuk dla dzieci i młodzieży”.

Próby czytane/stolikowe

Przed przystąpieniem do pracy na scenie powinniśmy przeczytać tekst naszej sztuki z podziałem na role. Możemy zrobić to kilka razy i podczas kolejnych czytań, zamieniać aktorów. Powoli trzeba się też już zastanawiać, komu jaką rolę przydzielić. Na tym etapie warto też porozmawiać o samej sztuce, problematyce w niej zawartej, o tym co naszym spektaklem będziemy chcieli przekazać naszym widzom i jakie emocje będziemy chcieli w nich wywołać. Możemy też porozmawiać o formie naszego przedstawienia. Do czytania, w którym skupimy się

na samej interpretacji testu i trudnościach dykcyjnych warto powrócić, gdy już dokładnie wiemy, kto kogo zagra.

Dobór ról

Po etapie ćwiczeń warsztatowych dość dobrze znamy już naszych aktorów, wiemy mniej więcej kto co potrafi i jakie ma predyspozycje. Na początku pracy nad spektaklem z młodą stażem grupą, to właśnie to przy doborze obsady powinniśmy brać pod uwagę. Gdy zespół działa już kilka lat, możemy dawać aktorom trudniejsze dla nich do zagrania role, nie koniecznie zgodne z ich aktorskimi „warunkami”. Aby lepiej sprawdzić, czy dana osoba pasuje do danej roli po etapie czytania tekstu, sprawdzimy naszych podopiecznych na scenie, dając im do zagrania fragmenty naszego dramatu. To z pewnością ułatwi nam wybór. Pamiętajmy też, aby podkreślać (szczególnie wśród młodszych dzieci), że każda rola jest ważna i nie ma tu znaczenia, czy osoba mówi jedno czy dwadzieścia zdań. Spektakl jest naszym wspólnym dziełem i dopiero suma pracy nas wszystkich daje efekt końcowy. Każdy „trybik” w tej dużej teatralnej maszynie jest ważny.

Praca nad budową postaci

Gdy już wiemy, kto zagra jaką postać, porozmawiamy o tym jacy będą bohaterowie naszej sztuki i w jakich będą ze sobą relacjach. Jednym ze sposobów w jaki możemy to zrobić jest przepytanie aktora przez pozostałych członków zespołu. Wtedy ów aktor odpowiada, tak jakby był konkretną postacią naszej sztuki, budując sobie i reszcie zespołu jej obraz. Pytania mogą dotyczyć tego, co lubi, jak spędza wolny czas, kto jest jego najlepszym przyjacielem, jak lubi się ubierać, co ma charakterystycznego w swoim wyglądzie itp. Następnie możemy stworzyć hipotetyczne sytuacje, w których aktor ma tak zareagować, jakby w danej chwili zachowała się jego postać. Takie sceny możemy po prostu zaimprovizować. Warto również nadać naszej postaci coś charakterystycznego. Może to być sposób poruszania, mówienia, jakiś

gest itp. Po takich ćwiczeniach warto napisać sobie opis danej postaci, by bardziej móc się potem z nią identyfikować.

Rekwizyty, scenografia, kostiumy, muzyka

Zanim zaczniemy pracę na scenie, warto wiedzieć jakich użyjemy rekwizytów, jak będzie wyglądała nasza scenografia i kostiumy i jaką wykorzystamy muzykę. Musimy również odpowiedzieć sobie na pytanie dlaczego charakter tych elementów będzie taki, a nie inny. Często prace rozpoczynamy bez użycia scenografii, ale dobrze przynajmniej wiedzieć w jakich miejscach będą znajdowały się jej poszczególne części. Jeśli nie uda nam się szybko ich wykonać, można je przez jakiś

czas symbolicznie czymś zastąpić. Musimy wiedzieć w jakiej przestrzeni się poruszamy. Dobierając scenografię warto pomyśleć, by była ona wielofunkcyjna. Lepiej jest mieć mniej elementów, a nadać im różne znaczenie na scenie. Pamiętajmy też o tym, że jeśli chcemy się z naszym widowiskiem przemieszczać, z uwagi na transport warto ograniczać ich ilość. Zachęcam też do tego, by od razu pracować z muzyką, która buduje klimat i bardzo pomaga wczuć się emocjonalnie aktorowi w poszczególne sceny. Jeśli charakter widowiska na to pozwala, spróbujmy grać muzykę na żywo. To z pewnością uczyni nasz spektakl bardziej atrakcyjnym.

Przestrzeń

Nie bójmy się eksperymentować z przestrzenią. Nie musimy każdego spektaklu grać w tradycyjnym układzie scena – widownia. Jeśli charakter spektaklu na to pozwala, mamy wąską i długą salę, grajmy na obu jej końcach i na środku, a widownię posadźmy w sektorach naprzeciw siebie.

Innym rozwiązaniem jest ustawienie krzeseł na widowni w okręgi. Wówczas znajduje się ona blisko aktorów, co w niektórych spektaklach może być ciekawym i niezwykle pożądanym zabiegiem.

Wykorzystujmy, to czym dysponujemy. Jeśli mamy balkony, to tam możemy zagrać jedną ze scen (oczywiście znów charakter spektaklu musi na to pozwalać), mamy schody, filary, także możemy je wpleść w naszą scenerię. Jeśli już się na to zdecydujemy, niestety musimy liczyć się z tym, że jeśli przedstawienie będzie grane poza naszą siedzibą, możemy mieć z tym kłopot. Trzeba będzie wówczas dostosować się do nowych warunków.

Ruch sceniczny

Chcąc by nasz spektakl był pod tym względem uporządkowany, musimy zaplanować wejścia i zejścia naszych postaci, to gdzie stoją w danym momencie, w jakiej pozycji, w jaki sposób się poruszają w danym momencie, kiedy zmieniają miejsce. Warto w spektaklu wykorzystać

elementy scenograficzne, tak by były one wykorzystane ruchowo przez aktorów, oczywiście jeśli będzie to spójne z sytuacją sceniczną. Jeśli mamy np. krzesło możemy na nim usiąść, ale także stanąć. Mogą na nim też spocząć dwie osoby, mogą też je przewrócić i się za nim schować, itp. Jeśli charakter widowiska na to pozwala możemy wpleść tu układy choreograficzne, czy synchroniczne poruszanie.

Próby, próby, próby

Zwykle na początkowym etapie ćwiczymy poszczególne sceny, potem łączymy je w większe całości, by pod koniec prac przegrywać już cały spektakl. Warto też organizować próby, na których szczególnie skupimy się na jakimś elemencie naszego przedstawienia, np. choreografii, wykonaniu piosenek, dykcji, itp., a także indywidualnie pracować z aktorami lub w małych grupach. Zachęcam również do nagrywania

prób, tak by wszyscy w trakcie pracy mogli śledzić jej przebieg i korygować swoje błędy. Bardzo pomocne wydają się być także zaproszenie na końcowe próby osób, które nie mają żadnej wiedzy na temat przygotowywanego przez nas widowiska. Ich obiektywizm, może pomóc nam poprawić sceniczne błędy, a co najważniejsze komunikatywność spektaklu. My przygotowując go, wiemy o nim wszystko, wiemy też, co chcemy przekazać, ale czy uda nam się to osiągnąć? To już może zweryfikować tylko ktoś, kto siedzi po drugiej stronie rampy.

Premiera

Zwieńczeniem naszej pracy jest zorganizowanie premiery naszego widowiska. Warto pokusić się tu o przygotowanie zaproszeń, plakatu, programu, czy filmowego zwiastunu naszego przedstawienia. Dobrą praktyką jest też otwarta dyskusja z widzami przeprowadzona po odejściu widzów, dzięki czemu dowiemy się, jakie są mocne strony naszego spektaklu, a co jeszcze możemy w nim poprawić.

ETAP IV – PREZENTACJE POPREMIEROWE

Dobrze jest grać nasz spektakl również po premierze. Mnóstwo czasu poświęcamy na jego przygotowanie, więc szkoda pokazać go tylko raz. Jeżeli przygotowujemy widowiska dla dzieci, zagrajmy je dla okolicznych przedszkoli, czy uczniów młodszych klas. Jeżeli mamy sztukę dla starszych widzów, zaprezentujmy ją młodzieży. Na spektakl rodzinny zaprośmy całe rodziny, itd.

Im więcej nasi aktorzy będą występować, tym szybciej oswoją się ze sceną i do niej przywykną. Będą też mogli skonfrontować się z różną publicznością, a nie każda odbiera spektakl, tak jakbyśmy tego chcieli. Takie doświadczenia są więc bardzo cenne.

Jeśli mamy możliwość brania udziału w konkursach, przeglądach, festiwalach, róbmy to! Grajmy nasze przedstawienia i oglądajmy spektakle przygotowywane przez inne teatry. Jest to doskonała okazja do konfrontowania swoich dokonań z efektami pracy innych zespołów. Uczymy się wówczas od siebie nawzajem. Takim wydarzeniom często

towarzyszą omówienia spektakli. Najbardziej cenne są te, w których uczestniczą wszystkie występujące zespoły i instruktorzy każdej występującej grupy. Wówczas dowiadujemy się jak postrzegany jest NASZ spektakl, ale również widowiska INNYCH teatrów. Jeśli będziemy uczestniczyć w tego typu przedsięwzięciach, na pewno nasza grupa bardzo się rozwinie. Jest kilka grup teatralnych na Lubelszczyźnie, które dzięki temu znacznie się rozwinęły. Uczestniczą one w wielu festiwalach w naszym kraju i są już dobrze znane w ogólnopolskim środowisku młodzieżowych grup amatorskich (m. in. Teatr Satyry Zielona Mrówa z Lublina, Teatr NoToCo z Kraśnika, Teatr Puk – Puk ze Świdnika).

W naszym regionie grupy młodzieżowe mogą wziąć udział m.in. w następujących festiwalach i przeglądach:

- » Międzynarodowy Festiwal Teatrów Młodzieżowych „Kalejdoskop” w Gardzienicach (organizator: Fundacja „Architekci kultury”, Ośrodek Praktyk Teatralnych „Gardzienice”,
- » Ogólnopolski Festiwal Teatrów i Monodramistów „Wyżyna teatralna” (organizator: Gminny Ośrodek Kultury w Rudzie – Hucie,
- » Scena Młodych – Młody Teatr w Lublinie (organizator: Centrum Kultury w Lublinie),
- » Spotkania Teatralne „Zwierciadła” w Lublinie (organizator: II LO im. J. Zamoyskiego w Lublinie),
- » Wojewódzkie Prezentacje Teatrów Młodzieżowych (organizator: MDK „Pod Akacją” w Lublinie).

Teatry dziecięce mogą wziąć udział w:

- » Wojewódzkim *Przełądzie* Teatrów Dziecięcych «Inscenizacje» (organizator: MDK „Pod Akacją” w Lublinie),
- » Wojewódzkim Festiwalu Najciekawszych Widowisk, po przejściu eliminacji powiatowych (organizator: Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie).

Przykładowe teatralne festiwale młodzieżowe odbywające się poza granicami województwa lubelskiego:

- » Inny Festiwal Teatrów Młodzieżowych (organizator: Centrum Kultur Pogranicza w Krośnie),
- » Ogólnopolskie Konfrontacje Teatrów Młodzieżowych CENTRUM (organizator: Centrum Kultury Młodych w Łodzi),
- » Zamkowe Spotkania Teatralne „O laur Złotego gargulca” (organizator: Szydłowieckie Centrum Kultury „Zamek”),
- » Ogólnopolskie Prezentacje Teatrów Poszukujących o Nagrodę im. Tadeusza Kantora KANTORALIA (organizator: Gminny Ośrodek Kultury i Wypoczynku w Wielopolu Skrzyńskim),
- » Ogólnopolska Biesiada Teatralna (organizator: Centrum Kulturalne w Przemyślu oraz Gminny Ośrodek Kultury w Horyńcu Zdroju). W tym festiwalu biorą również udział teatry dorosłe.

Przykładowe ogólnopolskie i międzynarodowe festiwale teatralne dla dzieci:

- » Zamkowe Spotkania Teatralne „O laur Złotego gargulca” (organizator: Szydłowieckie Centrum Kultury „Zamek”),
- » Międzynarodowy Festiwal Teatrów Dzieci i Młodzieży „Wigraszek” (organizator: Suwalski Ośrodek Kultury),
- » **Ogólnopolski Festiwalu Teatrów Dziecięcych i Młodzieżowych HECA** (organizator: Młodzieżowy Dom Kultury w Płocku),
- » Festiwal Teatrów Dziecięcych z udziałem zespołów polonijnych PUCHAR UŚMIECHU (organizator: Centrum Kultur Pogranicza w Krośnie).

Zatem..., ruszajcie w teatralną podróż!

Katarzyna Marjasiewicz – instruktor teatralny, polonista, animator i menedżer kultury, logopeda, neurologopeda, autorka scenariuszy teatralnych, laureatka Nagrody Burmistrza Miasta Świdnik za całokształt twórczości w roku 2009 oraz nagrody Marszałka Województwa Lubelskiego w Dziedzinie Kultury w roku 2018, zdobywczyni nagród za reżyserię i spektakle teatralne na ogólnopolskich i międzynarodowych festiwalach teatralnych i konkursach TVP. Stypendystka Narodowego Centrum Kultury w ramach programu „Dom Kultury +”, wieloletni koordynator Spotkań Teatrów Ulicznych w Świdniku, Ogólnopolskich Spotkań Młodego Teatru w Świdniku „Wokół teatru”, Międzynarodowego Festiwalu Teatrów Młodzieżowych „Kalejdoskop”. Założycielka, instruktorka, reżyserka działającego od blisko 25 lat Teatru Puk – Puk ze Świdnika oraz Teatru Kto tam? i Fundacji „Architekci kultury”. Od niedawna pełni również funkcję dyrektora Gminnego Ośrodka Kultury w Mełgwi z siedzibą w Podzamczu.

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego**

**NARODOWE
CENTRUM
KULTURY**

**BARDZO
MŁODA KULTURA**

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Narodowego Centrum Kultury „Bardzo Młoda Kultura 2019–2021”

**Marszałek
Województwa Lubelskiego
Jarosław Stawiarski**

**CENTRUM
SPOTKANIA
KULTUR
W LUBLINIE**

